

Коковіхіна. - Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник науково – практичних статей. – Харків: УкрДАЗТ, 2011 – №35 – С. 144-147

4. Бойко Д.І. Трансформація фінансових відносин на залізничному транспорті в умовах реструктуризації галузі /Д.І. Бойко, Н.Ю. Шинкарьова. -- Вісник економіки транспорту і промисловості: збірник науково-практичних статей, 2012 – №. 37 - С. 93-97

5. Виханский, О. С. Стратегическое управление : учебник. / О. С. Виханский. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Гардарики, 2005.- 169 с.

6. Ансофф, И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М.: Экономика, 1989.- 358 с.

7. Шифрин, М.Б. Стратегический менеджмент : учеб. пособие / М.Б. Шифрин. – СПб: Питер, 2009.-240 с.

8. Дикань, В.Л. Стратегічне управління : навч. посіб./ В.Л.Дикань, В.О.Зубенко, О.В. Маковоз, І.В. Токмакова, О.В.Шраменко. – К: «Центр учбової літератури», 2013. -272с.

9. Экономическая стратегия фирмы: Учеб. пособие/ Под ред. А.П. Градова. 3-е изд., испр. - СПб.: Спец-Лит, 2012. - 414 с.

10. Морозов Т.Г. Прогнозирование и планирование в условиях рынка / Т.Г. Морозов, А.В. Пикулькин - М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2008. - 318с.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДУЗТ Зайцева І.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Зубенко В.О.*

УДК: 338.242

DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i51.56297>

ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Павліченко В.М., к.ю.н., ст. викладач (ХІФ УДУФМТ)

В статті досліджено існуючі в літературі принципи функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

Нами удосконалено систему принципів за рахунок додання принципу пріоритетності податкової безпеки. Під цим принципом розуміємо забезпечення такого фінансово-економічного стану підприємства, при якому з його боку вчасно сплачуються нараховані податки, а з боку виконавчих і законодавчих органів забезпечується передбачений законом захист платника податків

Ключові слова: економічна безпека підприємства, система забезпечення економічної безпеки підприємства, принципи функціонування системи

ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Павличенко В.Н., к.ю.н., ст. преподаватель (ХИФ УГУФМТ)

В статье исследованы существующие в литературе принципы функционирования системы обеспечения экономической безопасности предприятия.

Нами усовершенствована система принципов за счет добавления принципа приоритетности налоговой безопасности. Под этим принципом понимаем обеспечение такого финансово-экономического состояния предприятия, при котором с его стороны вовремя

платятся начисленные налоги, а со стороны исполнительных и законодательных органов обеспечивается предусмотренная законом защита налогоплательщика.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, система обеспечения экономической безопасности предприятия, принципы функционирования системы.

PRINCIPLES OF FUNCTIONING OF THE SYSTEM OF PROVIDING OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISE

Pavlichenko V.N., PhD (legal sciences), senior teacher

(Kharkiv Institute of Finance Ukrainian State University of Finance and International Trade)

Existing in literature principles of functioning of the system of providing of economic security of enterprise are investigational in the article. They are: Principle of legality, Principle of complexity, Principle of continuity, Principle of perfection, Centralized management of safety, Principle of co-operation and co-ordination, Principle of specialization and professionalism, Principle of secrecy and publicity, Principle of obligatory differentiation of measures, Principle of activity, Principle of financial viability, Principle of flexibility, Principle of optimization, Principle of concordance of economic interests of enterprise is with an external and internal environment.

We are improve the system of principles due to addition of principle to priority of tax safety. Under this principle we understand providing of such financial-economic state of enterprise in which the charged extra taxes are paid in time, and from the side of executive and legislative branches statutory defence of taxpayer is provided.

Keywords: economic security of enterprise, system of providing of economic security of enterprise, principles of functioning of the system.

Постановка проблеми. Забезпеченню економічної безпеки підприємства присвячено багато наукових праць, але дотепер практики - бізнесмени, керівники підприємств, фахівці - не приділяють достатньо уваги створенню дієвої системи забезпечення економічної безпеки підприємства (СЗЕБП), яка б дозволила підприємству не тільки вижити в складних сучасних кризових економічних та політичних умовах в Україні, а й реалізувати свій потенціал та успішно розвиватися.

Для цього бракує не тільки уваги практиків, а й достатньої теоретико-методологічної розробленості питання формування і забезпечення ефективного функціонування СЗЕБП. Зокрема, немає єдиної точки зору стосовно елементів цієї системи, принципів її функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення економічної безпеки підприємства присвячена велика кількість наукових праць вітчизняних, і закордонних учених, таких як: О.В. Ареф'єва, А.Л. Беспалько, О. Р. Бойкевич, Т. Г. Васильців, В.І. Відяпін, А.С. Власков, В. І. Волошин, Д. К. Воронков, В.Ф. Гапоненко, В.М. Гесць, В.С. Гусєв, В.Л. Дикань, В.І. Дуженков, В.А. Дьомін, Д.І. Єфімов, О. Б.

Жихор, Г. А. Іващенко, В. В. Каркавчук, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, Г. В. Козаченко, Т. Б. Кузенко, Б.І. Кузін, Т. М. Куценко, О. М. Ляшенко, І.Л. Назаренко (Плетникова), Є.А. Олейников, І.П. Отенко, В.П. Пономарьов, О.І. Черняк та інші [1 – 11 та ін.].

Теоретичним основам формування системи економічної безпеки підприємства, зокрема формулюванню принципів її функціонування, присвячені праці таких учених, як Н. Матвійчук, М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров, В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко, Н.В. Прус, В.П. Мак-Мак та інших учених [12 – 20 та ін.]. Але учені виділяють різний набір принципів, деякі з принципів повторюються у їх працях, деякі присутні лише у декількох або одній праці, тобто, немає єдності у поглядах на формування систему принципів функціонування СЗЕБП.

Виділення недосліджених аспектів проблеми. Незважаючи на наявність певної кількості наукових праць з досліджуваної тематики, недостатньо сформованою залишається система принципів функціонування системи забезпечення економічної безпеки підприємства.

Тому *метою статті* є дослідження існуючих принципів функціонування СЗЕБП та удосконалення системи принципів.

Основний матеріал статті.

Українські учені І.П. Отенко, Г. А. Іващенко та Д. К. Воронков [2] вважають, що побудова системи економічної безпеки підприємства повинна здійснюватися на основі дотримання таких принципів: законності; прав і свобод громадян; централізованого управління; компетентності; конфіденційності; розумної достатності, відповідності зовнішнім і внутрішнім погрозам безпеки; комплексного використання сил і коштів; самостійності й відповідальності за забезпечення безпеки; передової матеріально-технічної оснащеності; корпоративної етики; координації й взаємодії з органами влади й управління. На нашу думку, принципи прав і свобод громадян, а також корпоративної етики є одними з основних принципів функціонування підприємства в цілому, і тому не варто включати їх до системи специфічних принципів функціонування СЗЕБП. Принцип самостійності й відповідальності за забезпечення безпеки, а також принцип передової матеріально-технічної оснащеності аналогічно вважаємо загальними принципами функціонування підприємства.

На думку Н. Матвійчук та інших учених [12, с.39; 13, 14, 15], організація, побудова та функціонування комплексної системи економічної безпеки підприємства повинні здійснюватися на основі наступних принципів:

- комплексність (системність) – необхідність створення такої системи безпеки, що забезпечила б захищеність всіх об'єктів;
- своєчасність – раннє виявлення загроз та запобігання їх шкідливому впливу;
- безперервність – постійна дія системи;
- законність – вся система економічної безпеки та її функціонування мають бути побудовані у відповідності до існуючих в країні правових норм;
- плановість – діяльність по забезпеченню безпеки зорганізується на основі комплексної програми та конкретних планів по окремих напрямках безпеки;
- економічна доцільність – вартість заходів по забезпеченню економічної безпеки не повинна перевищувати вартості отриманих економічних результатів;

- взаємодія – координація всіх учасників системи безпеки, включаючи узгодження дій із зовнішніми організаціями;

- поєднання гласності та конфіденційності – з одного боку, система основних заходів безпеки повинна бути відома всім працівникам підприємства, а з другого, – цілий ряд способів, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути законспіровані та відомі дуже вузькому колу фахівців;

- компетентність – професіоналізм всіх учасників системи;

- контроль – відповідність отриманих від проведених заходів безпеки результатів тим показникам, які передбачались при їх плануванні.

На нашу думку, ці принципи вірні, але система принципів ще не повна.

Додаткові принципи роботи системи безпеки на підприємстві запропоновано І.В. Сорокіною у [16], а саме:

- принцип узгодження економічних інтересів підприємства з зовнішнім та внутрішнім середовищем – система економічної безпеки на підприємстві повинна бути збалансованою та враховувати інтереси усіх об'єктів функціонування внутрішнього та зовнішнього середовища, а також відповідати внутрішнім та зовнішнім загрозам безпеки;

- принцип гнучкості. У разі непередбачуваної ситуації система економічної безпеки повинна мати змогу швидко адаптуватись до нових умов ринкового середовища, при цьому не зазнавши значних витрат та збитків, які можуть призвести до негативних змін у структурі роботи підприємства;

- принцип оптимізації – оптимізація ресурсної бази, структури капіталу, виробничої структури на підприємстві з урахуванням вимог внутрішнього і зовнішнього ринків, подолання хаотичності і суперечливості у питаннях управління закупівлями, виробництвом та збутом, тощо.

Найбільше систематизовано принципи функціонування СЗЕБП у праці Н.В. Прус [17] з використанням праць попередників (В.П. Мак-Мака [18], який виділяє принципи: пріоритет заходів запобігання; законність; комплексне використання сил і коштів; координація і взаємодія всередині і поза підприємством; поєднання гласності з

конспірацією; компетентність; економічна доцільність; планова основа діяльності; системність; О.О. Молдаванцева [19], який доповнює їх принципом безперервності, принципом обов'язкової диференціації заходів, принципом повної підконтрольності системи забезпечення економічної безпеки керівництву підприємства та Кириченко О.А., Лаптева С.М., Пригунова П.Я., Захарова О.І. [20, с. 66], які рекомендують будувати систему економічної безпеки підприємства, виходячи із принципів законності, комплексності, своєчасності, безперервності, економічної доцільності, обґрунтованості, самостійності й відповідальності, удосконалювання, спеціалізації і професіоналізму, конспірації і гласності).

Як бачимо, багато схожих принципів зустрічається у працях переважної більшості учених. Отже, систематизувавши принципи функціонування СЗЕБП, наведені в літературі, отримаємо наступну систему принципів.

1 *Принцип системності.* Необхідно розглядати СЗЕБП як підсистему більш складної системи – підприємства у взаємозв'язку з усіма її елементами.

2 *Принцип законності.*

3 *Принцип плановості.*

4 *Принцип узгодження економічних інтересів підприємства з зовнішнім та внутрішнім середовищем.*

5 *Принцип гнучкості.*

6 *Принцип оптимізації.*

7. *Принцип комплексності.* Здійснення діяльності системи із протидії загрозам і ризикам на основі розробленої на підприємстві стратегії безпеки, тактичних і оперативних планів із залученням усіх наявних в організації фінансових, матеріально-технічних, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів.

8. *Принцип безперервності.*

9. *Принцип удосконалювання.* Постійне вдосконалення технологічного забезпечення безпеки, впровадження інновацій, використання вітчизняного та зарубіжного досвіду у сфері безпеки.

10. *Принцип централізованого управління системою безпеки.* Перший керівник підприємства (власник) повинен безпосередньо управляти розробкою політики і стратегії безпеки, ухвалювати рішення щодо фінансування і всебічного забезпечення

діяльності системи безпеки і бути оперативним поінформованим про її діяльність.

11. *Принцип взаємодії.*

12. *Принцип компетентності.*

13. *Принцип конспірації і гласності.*

14 *Принцип контролю.*

14. *Принцип економічної доцільності.*

Як ми відзначали у попередніх дослідженнях, однією з важливіших складових ЕБП є податкова безпека - частина фінансової складової ЕБП [21]. Поняття податкової безпеки, насамперед, асоціюється з можливими загрозами, які пов'язані з системою оподаткування і які призводять до матеріальних і фінансових втрат. Податкові загрози можуть існувати як з боку самих підприємств у вигляді недотримання податкової дисципліни, податкового планування, а також з боку податкових органів у вигляді встановленої системи оподаткування, здійснення різного роду податкових перевірок тощо. Працівники служби економічної безпеки підприємства та фінансисти повинні пильно стежити за удосконаленням податкового законодавства та знаходити варіанти оптимізації оподаткування підприємства.

Тому вважаємо за доцільне доповнити наведену вище систему принципів наступним.

15. *Принцип пріоритетності податкової безпеки.* Під ним розуміється забезпечення такого фінансово-економічного стану підприємства, при якому з його боку вчасно сплачуються нарахovanі податки, а з боку виконавчих і законодавчих органів забезпечується передбачений законом захист платника податків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В статті на основі дослідження існуючих в літературі принципів функціонування СЗЕБП зроблено висновок про неповноту системи принципів, у якій недостатньо уваги приділено забезпеченню податкової безпеки, яка, на наш погляд, є однією з найважливіших складових економічної безпеки будь-якого підприємства. Нами запропоновано розширити систему принципів за рахунок додання принципу пріоритетності податкової безпеки підприємства.

Напрямами подальших досліджень у даному напрямку може стати визначення і уточнення елементів СЗЕБП та критеріїв ефективності її функціонування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Жихор О. Б. Економічна безпека [текст]: навчальний посібник / О. Б. Жихор, Т. М. Куценко. – Харків: ХІБС УБС НБУ, 2013. – 144 с.
- 2 Отенко І. П. Економічна безпека підприємства [текст]: навчальний посібник / І. П. Отенко, Г. А. Івашенко, Д. К. Воронков. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – 252 с.
- 3 Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст]: монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 386 с.
- 4 Economic Security: Neglected Dimension of National Security? Edited by Sheila R. Ronis. Published for the Center for Strategic Conferencing Institute for National Strategic Studies by National Defense University Press Washington, D.C. 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://informationcollective.org/wp-content/uploads/2013/07/economic-security.pdf>
- 5 Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) [Текст]: учебно - практ. пособие. / В.И. Видяпин, В.И. Дуженков, Д.И. Ефимов и др./Под. ред. Е.А. Олейникова - М.: ЗАО "Бизнес-школа Интел - СИНТЕЗ", 1997. - 279 с.
- 6 Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы [Текст]. / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков - М.: Издательство «Ось-89», 2007. - 208 с.
- 7 Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов [Текст]: учеб. для вузов / В.С. Гусев, В.А. Демин, Б.И. Кузин и др. - 2-е изд. - СПб.: Питер, 2004. - 281 с. - (Серия «Учебник для вузов»).
- 8 Дикань В.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємства [Текст]: монографія / В.Л. Дикань, І.Л. Назаренко – Харків: УкрДАЗТ, 2010. – 142 с.
- 9 Ареф'єва О.В. Планування економічної безпеки підприємств [Текст] / О.В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2005. – 170 с.
- 10 Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие [Текст]: Монография. / В.М. Гесць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін. – Харків.: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 240 с.
- 11 Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення [Текст]: монографія / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К. : Лібра, 2003. - 280 с.
- 12 Матвійчук Н. Теоретичні основи формування системи економічної безпеки підприємства [Текст] / Н. Матвійчук // Формування ринкової економіки України. – 2014. – Вип. 31. Ч.2. – С. 37 – 43.
- 13 Зубок М. І. Економічна безпека суб'єктів підприємництва [Текст]: навч. посібник / М. І. Зубок, В. С. Рубцов, С. М. Яременко, В. Г. Гусаров. – К.: ЦУЛ, 2012 – 226 с.
- 14 Івашенко О. В. Система фінансово-економічної безпеки підприємства / О. В. Івашенко, П. М. Четверіков / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/conference/the-content-of-conferences/archives-of-individual-conferences/oct-2012>.
- 15 Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ [Текст] / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.
- 16 Сорокіна І. В. Функціональні завдання та принципи формування системи економічної безпеки підприємства [Текст] / І. В. Сорокіна // Бізнес Інформ. – 2011. – Вип.9. – С. 119 – 123.
- 17 Прус Н.В. Система економічної безпеки підприємства: поняття, сутність, принципи [Електронний ресурс] / Н.В. Прус . – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/vipusk-1-2014/180-prus-n-v-sistema-ekonomichnoji-bezpeki-pidpriemstva-ponyattya-sutnist-printsipi>.
- 18 Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия (организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности) / В.П. Мак-Мак. – М. : Мир безопасности, 1999. – 65 с.
- 19 Молдаванцев А.А. Комплексная система обеспечения экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / А.А. Молдаванцев. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=118592>.

20 Управління фінансово-економічної безпекою [Текст]: навч. посібник / Кириченко О.А., Лаптев С.М., Пригунов П.Я., Захаров О.І. та ін. – К.: Дорадо-Друк, 2010. – 480 с.

21 Павліченко В.М. Податкова безпека

як складова економічної безпеки українських підприємств в умовах кризи / В.М. Павліченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Вип. 49. – 2015. – С. 131-135

*Рецензент д.е.н., професор УкрДУЗТ Компанієць В.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Назаренко І.Л.*

УДК: 658.11 (477)

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Підопригора І.В., к.е.н., доцент (УкрДУЗТ)

В статті окреслені особливості функціонування підприємств залізничного транспорту України в умовах реформування галузі, жорсткої ринкової економіки та глобалізації. Обґрунтована необхідність формування конкурентної стратегії для підприємств залізничного транспорту. Визначено поняття конкурентна стратегія підприємства та доведено, що від її правильного вибору залежать всі подальші виробничі, маркетингові, фінансові та інші дії підприємства. З метою забезпечення ефективності діяльності підприємств залізничного транспорту України виділено ключові аспекти формування конкурентної стратегії. Доведено, що вже після формування конкурентної стратегії слід вирішити три взаємопов'язані завдання: управління стратегією на ринку (розробка, реалізація та уточнення стратегій, що забезпечують перемогу на ринку); управління організацією; реалізація стратегічного менеджменту (взаємодія між стратегією і організаційними процесами).

Ключові слова: стратегія, стратегічне управління, конкурентоспроможність, підприємство, залізничний транспорт.

ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНОЙ СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УКРАИНЫ

Подопрігора І.В., к.э.н., доцент (УкрГУЖТ)

В статье рассмотрены особенности функционирования предприятий железнодорожного транспорта в условиях реформирования отрасли, жесткой рыночной экономики и глобализации. Обоснована необходимость формирования конкурентной стратегии для предприятий железнодорожного транспорта. Определено понятие конкурентная стратегия предприятия и доказано, что от ее правильного выбора зависят все дальнейшие производственные, маркетинговые, финансовые и другие действия предприятия. С целью обеспечения эффективности деятельности предприятий железнодорожного транспорта Украины выделены ключевые аспекты формирования конкурентной стратегии. Доказано, что уже после формирования конкурентной стратегии необходимо решить три взаимосвязанные задачи: управление стратегией на рынке (разработка, реализация и уточнение стратегий, обеспечивающих победу на рынке); управление организацией; реализация стратегического менеджмента (взаимодействие между стратегией и организационными процессами).

Ключевые слова: стратегия, стратегическое управление, конкурентоспособность, предприятие, железнодорожный транспорт.